

Mazi Dağlarının Anatanrıçası ve Ostern

Arkeolog Cemal Özçelik

Bir önceki sayımızda değişik toplumlarda görülen ve anatanrıçaya denk gelen Ma kavramının çeşitliliği ile Mezopotamya kavramının kaynakları üzerinde durmuş-tuk. Özellikle de Ma kavramından türeyen Mazi ve Maşu kavramlarını incelemiştik. Ana ve onunla özdeş kabul edilen Güneş, Ay, su, ışık, ateş, yılan, ağaç gibi kavramların; çok yerde birbirlerinin yerine kullanılabilirliğini söyleyebiliriz.

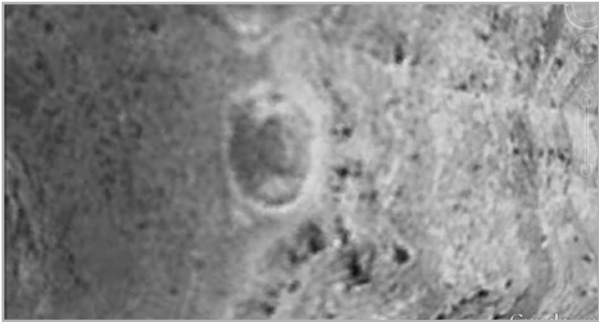
Değişik halkların köken ve yaradılış mitoslarına baktığımızda, yukarıdaki öğelerin önemli bir yer kapladıklarını görürüz. Bu bağlamda belli coğrafik, astronomik ve kimi doğa olaylarına ilişkin olguların da bir birleriyle paralellik içinde ele alındıkları bilinmektedir.

Eski paleolitik devirlere kadar uzanan bir zaman dilimi içinde insanoğlu sürekli bir kimlik krizi içinde bulmuştur kendisini. Kendi yaşantısına dair çok az şeyi hafızasında biriktirip gelecek kuşaklara iletebildiği için, her zaman "Ben kimim" sorusuna yeterince açık bir yanıt verememiştir. Sadece genel olarak insanlığa dair köken meselesinde değil, en küçük toplumsal birim olan ailenin kökenine dair bile rivayetler çeşitlilik kazanmıştır. Teknolojinin, iletişimin hızla geliştiği günümüzün post modern toplumunda bile insanlar hala köylerinin, aşiretlerinin kökenini merak edip hummalı bir uğraşın içine girmişlerdir. Toplum atomize olduğu oranda, daha dar kapsamda, "Ben kimim" sorunuyla uğraşmaktadır.

On binlerce yıl önce, insanlığın daha geniş kapsamlı köken sorunlarıyla uğraştığını görmek oldukça şaşırtıcı. Sadece kendi klanlarının değil, tüm insanlığın ve doğada mevcut bulunan tüm nesnelerin varoluşsal sorunlarına kafa yormuşlardır. Belki de günümüz insanının elinde hazır kalıplar, şablon gibi dinsel veya ideolojik yanıtları olduğu için, bu tür şeyleri kendisine daha fazla dert edinmemektedir.

Kökenin doğuşla, doğuşun da anayla bağlantısı kavranmaya başlandığından itibaren çeşitli insan toplulukları en eski ana, insanlığın ataanası üzerinde kafa yormaya başlamışlardır. Hayal dünyaları geniş olmakla birlikte, daha somut düşünme eğilimi ağır basmaktaydı eski çağlarda. Dolayısıyla bulmaya çalıştıkları bu ana figürünü daha çok doğada aramışlardır. Gök yüzündeki yıldız kümelenmelerini, taşın, ağacın, dağ veya dağ silsilelerinin doğal yollardan aldıkları şekillerde ana tanrıçayı görmek istemişlerdir. Şekil olarak kadını andıran coğrafik özellikleri kutsamış, oraları ziyaret yeri haline getirmiştir.

Ana tanrıçanın yurdu olan Mazi Dağı'nda karşılaştığımız coğrafik bir şekil, bizlere kucağında çocuğunu, karnında bebeğini taşıyan anatanrıçayı andırmaktadır. (Resim 1).

Bu coğrafik ana bedeninin üzerinde de bilinçli, planlı müdahalelerle çeşitli eklemelerin yapıldığını görüyoruz. En belirgin olanı da; ana rahmi içine yerleştirilmiş yumurta biçimindeki elips dairedir. Onun içinde de, ölüm ve yeniden doğuşu sembolize eden bir insan, daha doğrusu tanrı figürü yerleştirilmiştir. Bu kısmın ayrıntılarını bir sonraki sayıda ele alacağım. Dağ silsilesinden oluşan bu ana tanrıça figürünün başı

daha ziyade bir reptilin(sürüngenin) başını andırıyor. Özellikle Sümerlerde yaygın olan sürüngen başlı ve kucağında, bazen de karnında çocuk taşıyan kadın heykellerinin kaynağı hep merak konusu olmuştur.

Kadın başlarının neden sürüngen başı biçiminde yapıldığı çözülmemiş bir bulmacaydı. Şimdi acaba bu heykellerin bu dağda(veya bunun gibi diğer coğrafik öğelerde) yansıyan ana figürüyle bir bağlantısı var mı diye düşünmekten kendimi alamıyorum.

Tanrıça görünümümlü dağın boynuna takılmış kolyesi ise muhteşem bir görünüm arz ediyor. Bu obje, onu bir anadan kadına, daha doğrusu kadınsı, dişi bir varlığa dönüştürüyor. Göğüs uçlarının da belirgin yapılması, onun hem anaç(emzirebilmesi için), hem de cazibeli kılıyor. Vücutun alt ve üst beden şeklinde bir kemer aracılığıyla ikiye bölündüğünü görüyoruz. Vagina kısmı ise oldukça belirgindir.

Ana rahminde yer alan yumurtaya gelince.. Geçen sayıda varlığın kaos halinde tohum veya yumurtadan geldiğine inanan halklardan bahsetmiştik. Afrikalı Dogon kabileleri, yumurtanın/tohumun 7 ışın halinde kabuklarını kırarak açıldığını inanırlar. Işın ilginç tarafı, anadan oluşan bu yumurta, açılıp yayıldığında ananın şeklini alır. Yani özünde ana da yumurtanın kendisidir.

Günümüzde "tavuk mu yumurtadan oluşur, yoksa yumurta mı tavuktan" sorununun aynısıyla karşı karşıyayız. Oysa bu soruyu bir ikilem şeklinde değil de, bir bütünlük halinde ele almak gerek. İkisi sonsuz bir döngü içinde bir birine dönüşür.

Dogonların büyük büyük annesi Amma'nın doğurarak yarattığını bir önceki sayıda vurgulamıştık. Bu anlayış Sümerlerde de hakim. Ancak doğurma olayını mekanik tarzda algılamamak gerek. Amma, genişleyerek doğurur, yaratır. Başka bir deyimle çoğalır. Amma genişleyerek çoğaldığı için de, tohumun, yumurtanın kendisidir. Başlangıçta bir tohum, yumurta biçimindedir. Yarılıp yayılarak genişler ve bu anlamda doğurup yaratır.

Bu düşünce tarzı, modern fizikteki büyük patlama(Big Bang) teorisine de denk düşmektedir. Patlamayla birlikte genişleyerek yayılan bir evren modeli sözkonusudur. Evren belli bir zaman diliminde öyle büzülür ki, bir topaç kadar küçük, ama ölçülemeyecek kadar ağır ve yoğun bir konuma gelir. İşte bu yumurtayı andıran topaç, yoğunlaşmanın en üst sınırına dayandığında, patlamaya başlar. Bu, Big Bang anıdır. Ondan sonra da evren sürekli gelişip yayılmaya başlar. Yayılmanın son sınırına dayandığında ise, tekrar büzülme ve içe kapanma devri başlar. Taki yumurta biçimindeki topaç görünümüne kavuşana dek.

Ana tanrıça ile tohum veya yumurta arasındaki ilişkiyi, evrenin yoğunlaşip topaç haline geldiği şekliyle, patladıktan sonraki yayılmış şekli arasındaki ilişkiye benzetmek mümkün. Hangisinin diğerinden doğduğu görecelidir. Topaç evreni doğurur, evrense tekrar topaç dönüşür. Ve bu bir döngü halinde birbirini izler. Zaten, bir çok halkın mitolojisine göre tanrıçanın doğum yapmasının, onun kendi kendisini doğurması anlamına da geldiğini önceden ifade etmiştim. Keza Hintlilerde yılanlara bu bağlamda bir kutsallık ve bilgelik atfedildiğini de belirtmekte yarar var. Hint mitolojisine göre, yaratıcı tanrı, kobranın ağzından çıkan bir yumurtadan çıkar.

Burada doğuş ve ölüm, sadece maddenin şekil değişmesi, bir durudan başka bir duruma geçişle özdeşdir. Gerçek anlamda ölüm ve yok oluş sözkonusu değildir. Amma'nın iki kısma ayrılması, birin iki olmasıdır. İki, birden oluşur ve bu bağlamda bir ile iki özdeşdir. İki, birin değişik varyantlarıdır. Düalizmdeki monizm, ya da monizmdeki düalizm de diyebiliriz buna. Bir ile ikinin toplamından ise üç oluşur. Bu yüzden bir çok toplumda üç sayısına kutsal özellikler atfedilir.

Eski Mısırlıların Güneş tanrısı Re de, yumurta biçimindeki güneşin içinden parlar. Tanrı Re, Güneş enerjisini(Shu veya Şu) uyanık tutarak, hayata sunulan bir

nimet olan yumurtayı, yani Güneşi canlı tutar. (Buradaki Şu'yu, Hititlerdeki Şui-Güneş tanrısı- ile de kıyaslayabiliriz. Bu şekilde bir paralellik olduğunu söylemek mümkün).

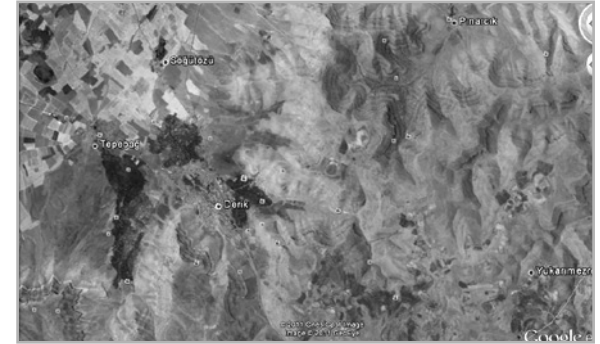
Bu inancın izlerini daha sonraki kimi büyük dinlerde de bulmak mümkün. Örneğin Hz. İsa'nın dirilme/göğe çıkma bayramı, Ostern adı altında yumurta bayramı biçiminde kutlanılmaktadır. Yumurta, İsa'nın şahsında insanlığın yeniden doğuşu ve doğanın yeniden canlanmasını, tazelenmesini sembolize eder.

İnsanoğlu, işin gerçeği, zaten yumurtadan doğar. Ancak insan embriyosunun içinden çıktığı yumurta gözle görülmemektedir. İnsanlar binlerce yıl boyunca, çeşitli yaratıkların(kuşlar, sürüngenler v.b.) yumurtayla ilişkilerini gözlemleyerek, bunun insanla da bağlantılı olabileceği sonucuna varmıştır muhtemelen.

Dogonlar, yeryüzündeki her şeyin kaynağı olarak gördüğü yumurtayı, göklerdeki gezegenlerin yeryüzündeki izdüşümü olarak algılamışlardır. Özellikle de Sirius yıldızı bunda önemli bir rol oynamaktadır. Hatta mitolojilerde geçen Güneşin, daha ziyade Sirius yıldızı olarak düşünüldüğünü söylemek mümkün.

Sirius, birbirinin ekseninde dolaşan bir çift yıldızdır. Daha sonraki yıllarda, modern gözlem araçları sayesinde, çıplak gözle görülemeyen bir gezegenin daha bu eksende dolandığı keşfedilmiştir. Bu yüzden bunlara Sirius A, B ve C isimleri verilmiştir. Sirius, bu bağlamda "Göğün göbeği"ni teşkil etmektedir. Yeryüzündeki her şey buradan idare edilir. Sirius yıldızları da tıpkı yumurta gibi 7 titreşime, yani 7 ışığa sahiptir. Sirius A, Sirius B'den hacimce daha büyüktür, ancak sirius B daha ağırdır. Sirius A, adeta anatanrıçaya denk gelirken, Sirius B, karnındaki yumurtaya, yani bebeğe denk gelmektedir. Acaba Sirius C de, tanrıçanın kucağındaki çocukla mı özdeş diye sormak istiyorum.

Mazi Dağındaki anatanrıça figürünün de 7 ışın gibi dışa doğru yayılan çıkıntılarının olduğu görülmektedir. Dağın karşısında ve çaprazında bulunan başka bir figür de, bize yine anatanrıça ile yumurta ilişkisini göstermektedir. (Resim 2).

Bu resimde, yuvarlak bir çerçeve içindeki portre şeklinde oluşturulmuş bir kadın figürüne rastlamaktayız. Mazi'nin, mitolojik Maşu dağıyla ilgili olabileceğini bir önceki sayıda vurgulamıştım. Kimi arkeolog ve filologlar Maşu'nun "ikiz dağ" anlamına geldiği kanaatindedirler. Ma'nın anatanrıçanın ismi olduğu bilinmektedir. Hitit hiyeroglif yazılarında "Dağ" kavramının bir kadın figürüyle yansıtıldığını görmekteyiz. Bu da anatanrıçanın kimi eski halklar tarafından tıpkı Güneş, Ay, su, v.b.'inde olduğu gibi, dağla da eş anlamlı kabul edildiğini göstermektedir. Bu çerçevede "İkiz Dağ", "İkiz tanrıça" olarak okumak da mümkün. Şu'nun "Zo"ya yakınlığı ilginç. Kürtçede Zo, zaten ikiz demek. Mazi, bu durumda bir nevi "Mazo" ile de bağlantılı sayılabilir. Coğrafik yapıların isimlerindeki bu çeşitlilik ve çok anlamlılık, hem tek dillerin zenginliği ve çok yönlülüğüyle ilintili, hem de, bölgenin ard arda farklı dil ve kültürlerle sahip halklar arasında el değiştirmesiyle ilintilidir. Dolayısıyla sunduğumuz bu iki örnek de, bir nevi bir birlerinin ikizidirler.

Sendeki'ya üye ol, üye bul..!

UNIA Die Gewerkschaft. Le Syndicat. Il Sindacato.

Unia, Weltpoststrasse 20, 3000 Bern 15, info@unia.ch

İsviçre **DİDF**